

**YEDİNCİ VE SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA
PLANLARININ YABANCI TURİST TALEBİ VE ELDE EDİLEN
GELİRLER YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yrd. Doç. Dr. Süreyya YILDIRIM*

ÖZET

Yedinci ve Sekizinci Kalkınma Planları gelen yabancı turistler ve bunlardan elde edilen gelirler yönünden değerlendirilmiş, böylece kalkınma planlarının turizme bakışı ortaya konulmuştur. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gelen yabancı turistler yönünden plan hedeflerinin gerisinde kalınmış, gelirler yönünden ise plan hedefleri yakalanmıştır. Ancak bundan 1999 yılını istisna tutmak gerekir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da gelen yabancı turist ve elde edilen gelirler bakımından hedefin küçük tutulduğu görülmektedir. Türkiye yabancı turist sayısı ve gelirleri yönünden dünyanın ilk on beş ülkesi arasına girememektedir. Yabancı turist yönünden krizi aşmanın yolu turizmi çeşitlendirerek turistik talebe uygun yapısal değişikliğe gitmektir.

Anahtar Kelimeler: Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yabancı turist talebi ve geliri.

**THE 7 th AND 8 th FIVE YEAR COUNTRY DEVELOPMENT
PROGRAM FOR TOURISM DEMAND AND EVALUATION OF THE
INCOME**

ABSTRACT

The 7 th and the 8 th country development program for coming tourists and the results which have been achieved from this have been evaluated there for the development program have been defined for tourism issue

Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Meslek Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü.

The 7 th five year development program haven't achieved the targeted tourist visit but reached for the financial target as planned for the year 1999.

In the 8 th five year country development program, it seemed that the target have been kept low for income and tourists travelling Turkey. Turkey can not take place for income and the tourist number travelling within top 15 countries world wide. To overcome the crisis for the number of tourists is to very the tourism and meet the need fore the change.

Key Words: The 7 th and the 8 th country development program, tourism demand and the income.

GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde tarım ve sanayinin yanında turizm, üçüncü bir sektör olarak kendini önemli ölçüde göstermeye başlamıştır. Ekonomik ve sosyal yönden önem taşıyan bu sektörün de diğerleri gibi kalkınma planları kapsamına alınması Türk ekonomisi yönünden bir zorunluluktur. İki 1963 yılından itibaren uygulanmakta olan, en son olarak da 2001-2005 yılları arasında uygulanacak olan VII Finci beş yıllık kalkınma planlarının hepsinde turizme yer verilmiş, onun önemi belirtilmiş ve geliştirilmesi için tedbir ve politikalar ortaya konulmuştur.

WTO (Uluslararası Turizm Örgütü) verilerine göre, 1999 yılında 664.437.000 kişi uluslar arası turizme konu olmuş, bu turistik talepten yine aynı yılda 454.553.000.000 dolar uluslararası turizm geliri elde edilmiştir. Dünyada en çok turist çeken ülke sıralamasının ilk 15'inde Pazar payı olarak; bir, iki istisna dışında gelişmiş sanayi ülkelerini görüyoruz. Elde edilen gelirler yönünden de gelişmiş sanayi ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır.

Türkiye ise, uluslararası turizmde, gerek gelen turistler, gerekse elde edilen gelirler yönünden 1999 yılı verilerine göre ilk onbeş ülke içerisinde yer almamaktadır.

Bu makalede, yedinci ve sekizinci beş yıllık kalkınma planları, gelen yabancı turistler ve bunlardan elde edilen gelirler yönünden ele alınarak değerlendirme yapılmıştır. Böylece kalkınma planlarının turizme bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

**1. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Yabancı Turist Talebi ve
Elde Edilen Gelir**

Yedinci beş yıllık kalkınma planında (1996-2000) mevcut durum, yani VI. Plan dönemine ait turizmle ilgili veriler açıklandıktan sonra, (b) bendinde amaç, ilke ve politikalar belirtilmektedir.

Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısının VU'nci plan döneminde 13-17 milyon kişiye, turizm gelirlerinin de 2000 yılında 10.3 - 13.8 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir (DPT, 1995:135).

Yedinci planda hedefler bu şekilde belirtilmesine rağmen gerek gelen turist yönünden gerekse turizmden elde edilen gelirler yönünden plan hedeflerine ulaşılamamıştır.

Beklenen turist sayısı ve turizm gelirleri yönünden VU'nci beş yıllık kalkınma planı turizm özel ihtisas komisyonu raporunda da şu bilgiler yer almaktadır (DPT, 1995:66):

<u>Yıl</u>	<u>Turist Sayısı</u>	<u>Turizm Geliri (000.000 \$)</u>
1996	10.750.000	5.977
1997	12.000.000	6.672
1998	13.500.000	7.506
1999	15.000.000	8.340

VU'nci planın son yılı olan 2000 yılına ait resmi ve güvenilir veri elde edilememiştir. Plan döneminin yukarıda gösterilen diğer 4 yılında da turist sayısı yönünden tahminlerin gerisinde kalmıştır. Ancak, elde edilen gelirler bakımından 1999 yılı hariç plan hedeflerine yakın veya üstün bir hedef tutturulmuştur. Plan hedeflerinin üzerine çıkılması, turizmde elde edilen gelirler yönünden çok başarılı olduğunu göstermez. Çünkü hedefler çok küçük tutulmuştur.

S.YILDIRIM/ YEDİNCİ VE SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA...

VII'nci beş yıllık kalkınma planı döneminde tahminlenen yabancı turist sayısı ve gerçekleşme oranları ile turizm gelir ve gerçekleşme oranlarını bir tablo üzerinde gösterirsek konu daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

Tablo-1'de yedinci beş yıllık plan dönemi 1995-1999 yılları olarak alınmıştır. Aslında bu dönem 1996 - 2000 yıllarıdır. 1995 yılı ara dönem olduğu ve 2000 yılı içinde veri bulunmadığı için tablo bu şekilde düzenlenmiştir. Tablo-1'e göre gelen turistler program hedefi olarak 1995 yılında 7.750.000, gerçekleşme ise, 7.726.886 dır. Gerçekleşme oranı % 99.7 dir. Plan hedefinin % 0.3 oranında altında kalınmıştır. Bu durum çok önemli değildir. Ancak, diğer yıllarda da düşüş devam etmiş, 1999 yılında ise, program hedefi 12.000.000 turist, gelen turist ise, 7.487.285 olmuştur. Gerçekleşme oranı % 62.4 tür. Plan hedefinin altında kalınmıştır. 1999 yılı program hedefinden sapma % 37.6 dır.

1999 yılında önemli bir depremin olması, bazı rezervasyonların iptal edilmesi, diğer bazı olumsuzluklar nedeniyle istisna bir yıldır. Yabancı turist sayısındaki azalma bunlara bağlanabilir.

Tablo-1'de gelirler yönünden beklenen hedefler büyük ölçüde tutturulmuştur. Yalnız 1999 yılında gerçekleşme oranı % 61.2 olmuştur. Yani plan hedefinin gelirler bakımından 1999 yılında % 38.8 oranında altında kalınmıştır. Bu oran çok büyük bir sapmadır.

Tablodaki hedef ve gerçekleştirmeleri toplu olarak değerlendirdiğimizde, yabancı turist ve elde edilen gelirlerin, hedeflerinin çok küçük tutulduğunu ve buna rağmen hedeflerin altında kalınmasını ayrıca dikkate almak gerekmektedir.

VU'nci plan döneminin sonları olan 1999 yılında uluslararası turist sayısı 664.437.000'e ulaşmıştır (WTO,2000:17). WTO'ya göre, aynı yılda Türkiye'ye yaklaşık 7 milyon turist gelmiştir. Türkiye'nin Pazar payı 1995'te % 2.1 iken, 1999'da % 1.7'ye düşmüştür.

Dünyada en fazla turist çeken 15 destinasyon ülkesine baktığımızda 1998 - 1999 yılları arasında ilk üç sırayı WTO'ya göre Fransa, İspanya ve A.B.D. almaktadır.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1999 yılında bu ülkelere sırasıyla (73.0, 51.8, 48.5 milyon) turist gelmiştir. Adı geçen bu 15 ülke içerisinde Türkiye yer almamıştır.

Uluslararası turizm geliri yönünden dünyaya baktığımızda, yine WTO'ya göre 1999 yılında turizmden 454.553.000.000 dolar gelir elde edilmiştir. Dünyada uluslararası turizmden en fazla gelir elde eden 15 ülke arasında ilk üç sırayı A.B.D., İspanya ve Fransa almaktadır. Türkiye uluslararası elde edilen turizm gelirleri yönünden yine bu 15 ülke içerisinde bulunmamaktadır.

1998 yılında dünya ihracatı 6.738 milyar dolar, turizmin elde ettiği gelir ücretlerle birlikte 532 milyar dolardır. İhraç edilen mal ve hizmetler içerisinde turizmin payı yaklaşık % 8'dir (WTO,2000:13).

Yukarıda verilen rakamlar turizmin ekonomi içerisindeki payının sürekli arttığını göstermektedir. Uluslararası ticari kategoride hiçbir mal ve hizmetin ihracat miktarı uluslararası turizm gelirlerini aşmamaktadır.

Yedinci beş yıllık planın ülke bazında ve ülke dışındaki diğer ülkelerle uluslararası turistik talebin değerlendirilmesinde önemli sonuçlara varılmaktadır. Bunlar arasında, yabancı turist talebi yönünden krizleri aşmanın yolu, Türkiye'nin mutlaka turizmi çeşitlendirmesine bağlıdır. Ayrıca, ülkemizin turizm değerleri ve olanaklarının yabancı turistlere iyi tanıtılması gerekmektedir. Bu tanıtımda, turizmden pay alan devlet, sektör ve turizmi temsil eden kuruluşların yer alması ve bir koordinasyon içinde yapılması şarttır. Dış turistik talebin bileşimine bağlı olarak turizmde yeniden yapılanmaya gidilmelidir. Örneğin, Türkiye'ye gelen turistlerin yarıya yakını AB ülkelerinden gelmektedir. Bu ülkelerde AB ilişkisi içerisinde turizme yön verilmesi gerekmektedir. Çünkü, dış turistik talebin gelecekte de bu ülkelerle devam etmesi mecburiyeti vardır.

Ülkemiz için özel bir yeri ve önemi olan Avrupa Birliği ile ilişkilerde turizm sektörünün çok yönlü bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir(DPT, 2000:245).

2. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Yabancı Turist Talebi ve Elde Edilen Gelir

Sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2000 - 2005 yıllarını kapsamaktadır. Bu plan döneminde turizm sektörü ile ilgili gelişmeler, planın amaç, ilke ve politikalar başlığı altında belirtilmiştir. Bunlardan önemli olan bazılarını şu şekilde gösterebiliriz (DPT,2000:167-168):

- Turizm, dış pazarlarda rekabet gücü yüksek bir sektördür. Bunun için turizmin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması gerekir.
- Tüketici tercihlerine göre turistik mal üretilerek turizm, yılın bütün aylarına yayılacaktır.
- Turizm yatırımları doğal, tarihi ve sosyal çevreyi bozmayacaktır.
- Teşvikler pazarlamaya, hava ulaştırma ve toplam kalite iyileştirmesine verilecektir.
- Turizm hareketinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılması sağlanacaktır.
- Küçük ölçekli işletmeler KOBİ statüsünde değerlendirilecektir.
- Arazi kullanımıyla ilgili yeni yasal düzenleme yapılacaktır.
- AB'den kaynaklanacak talep azalmasına karşılık, dış pazarlarda optimum talep dağılımı yaratılacaktır.
- Bazı önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Yukarıda sayılan, turizm sektörüne yönelik amaç, ilke ve politikaların yanında, adı geçen plan dönemine ait turizm sektöründe olabilecek gelişmeler Tablo-2'de gösterilmiştir.

Tablo-2'ye göre, Sekizinci beş yıllık kalkınma planında Türkiye'ye gelecek olan yabancı turist 2001 yılında 11 milyon olarak tahmin edilirken, bunun 2005 yılında 13.600.000'ne çıkacağı belirtilmektedir. Yani 4 yıllık dönemde yabancı turist artışının 2.600.000. olacağı görülmektedir. Her ne kadar yıllık artış VU'nci plan döneminde % 3.1 iken, sekizinci planda % 8.6'ya çıkmakta ise de, plan

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

hedefi çok düşük tutulmuştur. Sekizinci plan dönemi sonunda Türkiye'ye gelecek olan turist sayısı en az 15.000.000 kişi olarak öngörülmektedir. Çünkü, VU'nci planın sonu olan 2000 yılı sonu itibarıyla Türkiye'ye toplam 10.412.248 yabancı turist gelmiştir. Turizm gelirleri yönünden Tablo-2'yi incelediğimiz zaman, planın başlangıç yılı olan 2001 yılında 8.5 milyar dolar turizm geliri elde edilmekte, plan dönemi sonu olan 2005 yılında da bu tutar 11.627.000.000 dolara yükselmektedir. Turizm gelirlerindeki yıllık artış da VU'nci plan döneminde % 7.8 iken, VIII'inci planda % 10.1'e yükselmiş olacaktır. Turizmde VIII'inci plan döneminde gelirlerde de hedefin çok küçük gösterildiğini görüyoruz.

Yurtdışına çıkan vatandaş sayısında 2001 yılında 5.300.000 kişi iken, 2005 yılında 8.500.000 kişi olarak tahmin edilmektedir. Bunlara ait harcama tutarı 2001 yılında 1.8 milyar dolar iken, 2005 yılında 3.690.000.000 dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu duruma göre Türkiye, VIII'inci beş yıllık kalkınma planı sonunda da 7.937.000.000 dolar turizm gelirlerinde fazla verecektir. Dış ödemeler bilançosu sürekli açık veren ülkemiz için turizmden elde edilen bu gelirin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

VU'nci plan döneminde gelen turist yönünden plan hedeflerinden fazla sapma olmamıştır. Ancak 1999 yılında gelen turist yönünden gerçekleşme % 62.4 olduğuna göre, % 37.6 oranında o yıl için program hedefinden sapma görülmektedir. Bu çok önemli bir azalışı göstermektedir.

VU'nci plan, gelen turistlerden elde edilen gelirler yönünden de incelendiğinde 1999 yılı hariç plan hedefleri tutturulmuştur. Ancak, gerek gelen turistler, gerekse elde edilen gelirler yönünden plan hedefi küçük tutulmuştur. Bu açıdan gelen turist ve gelirlerin aslında çok abartılmaması gerekir.

Türkiye'nin uluslararası turistik Pazar payı yaklaşık % 2 civarındadır. Türkiye en fazla turist çeken ve gelir elde eden dünyadaki 15 ülke arasına maalesef yedinci plan döneminde girememiştir.

S.YILDIRIM/ YEDİNCİ VE SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA..

Türk turizminin çeşitlendirilmesi ve talebe bağlı olarak yeniden yapılandırılması şarttır.

VIII'inci plan dönemi uygulanmadığı için sadece tahminler üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu plan döneminde de gelen turistler ve elde edilen döviz geliri bakımından sürekli artışlar vardır. Ancak yine, VU'nci plan gibi hedefler küçük tutulmuş ve belirtilen hedefler plana göre aşılacaktır.

Her iki plan döneminde de belirtildiği gibi, yabancı turist ve ondan elde edilecek gelir Türkiye için hayati önem taşımaktadır. Bunlar arasında, turizmin parasal etkileri bakımından dış ödemeler açıklarının turizm gelirleriyle kapatılmasını sayabiliriz. Turizmin bunun dışmda reel ekonomik katkıları da vardır. İstihdam yaratması ve milli geliri arttırması gibi. Bu çalışmada sadece parasal etkiler üzerinde durulduğu için turizmin reel ekonomik etkilerine değinilmemiştir.

KAYNAKLAR

DPT (1995), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996 - 2000, Ankara.

DPT (1995), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Turizm, Ankara.

DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerde Gelişmeler 1996 - 2000, Ankara.

DPT (2000), Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 - 2005, Ankara.

WTO (2000), Tourism Highlights 2000, Second Edition August 2000.

Tablo-1: VII'nci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Program Hedefleri İle Gerçekleşen Toplam Yabancı Turist Ve Gerçekleşen Turizm Gelirleri

Yıllar	Program hedefi yabancı turist	Gelen yabancı turist	Gerçekleşme oranı (%)	Program hedefi (S)	Gerçekleşen gelir (S)	Gerçekleşme oranı (%)
1995	7.750.000	7.726.886	99.7	4.500.000.000	4.957.000.000	110.2
1996	9.000.000	8.614.085	95.7	6.100.000.000	5.962.100.000	97.7
1997	9.700.000	9.689.004	99.9	6.850.000.000	8.088.500.000	118.1
1998	11.000.000	9.752.697	88.7	5.500.000.000	7.088.900.000	91.9
1999	12.000.000	7.487.285	62.4	8.500.000.000	5.203.000.000	61.2

Kaynak: Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri Bülteni 1999, Yayın No: 2000/1, Ankara

Tablo-2 : VII'inci beş yıllık kalkınma planında turizm sektöründeki gelişmeler

	2001.(1)	2005(1)	Yıllık Ortalama Artış	
			VII'nci Plan Dönemi	VII'inci Plan Dönemi
Yurda gelen yabancı sayısı (bin kişi)	11.000	13.600	3.1	8.6
Yurtdışına çıkan vatandaş sayısı (bin kişi)	5.300	8.50Ö	4.7	11.2
'[unzm geliri (milyon S)	8.500	11.627	7.8	10.1
Turizm gideri (milyon S)	1.800	3.690	15,2.	14.8

(1) Tahmin.

Kaynak: DPT, uzun vadeli strateji ve sekizinci- beş; yıllık kalkınma planı 2001 - 2005, s. 168 ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001 yılı programı, s. 222,